

ЛІТЕРАТУРА

1. Джафарова М.В. Представництво в адміністративному судочинстві України / М.В. Джафарова // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 115–120 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10dmvacu.pdf>
2. Административное право зарубежных стран: учебник / под ред. А.Н. Козырина, М.А. Шатиной. – М.: Спарк, 2003. – 464 с.
3. Комаров В.В. Цивільно-процесуальне право: проблеми методології науки, диференціації та уніфікації судових процедур / В.В. Комаров // Право України – 2012. – №1-2 – С. 154-174.
4. Грошевий Ю.М. Проблеми спеціалізації процесуальних процедур / Ю.М. Грошевий // Актуальні проблеми застосування Цивільного процесуального Кодексу та Кодексу адміністративного судочинства України : міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 січня 2007 р.: тези доповідей. –Х.: Нац.юрид.академ.України, 2007. – С. 28.
5. Цивільне процесуальне право України / [Комаров В.В., Тертишніков В.І., Пушкар Є.Г. та ін.]; ред. В.В. Комаров. – Харків: Право, 1999. – 592 с.
6. Кузьменко О.В. Адміністративно-процесуальне право України / О.В. Кузьменко, Т.О. Гуржій. – К.: Атіка, 2007. – 416 с.
7. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К.: Юрінком Інтер, 2003. –544 с.
8. Гордєєв В.В. Пояснення сторін, третіх осіб та їх представників як джерела відомостей про юридичні факти / В.В. Гордєєв // Вісник Академії адвокатури України – 2010. – № 2. – С. 166-168.
9. Основи адміністративного судочинства в Україні: навчальний посібник / [О.П. Рябченко, В.І. Бутенко, М.М. Ясинок та ін.]. – Суми: Видавництво «МакДен», 2008. – 200 с.
10. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України: академічний курс / Штефан М.Й. – К.: Концерн „Видавничий Дім „Ін Юре”, 2005. – 624 с.
11. Кодекс адміністративного судочинства України: у 2 т.: [науково-практичний коментар / за заг. ред. Р.О. Куйбіди]. – К.: Книга для бізнесу, 2007 –. – Т. 1. – 2007. – 552 с.

УДК 342.9.001.8: 930.2 (477)

ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНА АДМІНІСТРАТИВНОГО ЗАТРИМАННЯ У ВІТЧИЗНЯНІЙ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІЙ НАУЦІ

Столітній А.В., здобувач

Запорізький національний університет

У статті в систематизованому вигляді подається аналіз історіографії дослідження феномена адміністративного затримання у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині з аналізом основних наукових праць представників вітчизняної наукової галузевої спільноти, виокремленням етапів такого дослідження, їх характеристикою та основних тенденцій наукового дослідження.

Ключові слова: адміністративне затримання, генеза, доктрина, історіографія, етапи.

Столетний А.В. ИСТОРИОГРАФИЯ ИССЛЕДОВАНИЯ ФЕНОМЕНА АДМИНИСТРАТИВНОГО ЗАДЕРЖАНИЯ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ НАУКЕ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье в систематизированном виде дается анализ историографии исследования феномена административного задержания в отечественной административно-правовой доктрине с анализом основных научных трудов представителей отечественной научной отраслевой общественности,

выделением этапов такого исследования, их характеристикой и основными тенденциями такого исследования.

Ключевые слова: административное задержание, генезис, доктрина, историография, этапы.

Stoletniy A.V. HISTORIOGRAPHY OF RESEARCH OF THE PHENOMENON OF ADMINISTRATIVE DETENTION IN DOMESTIC ADMINISTRATIVE AND LEGAL SCIENCE / Zaporizhzhya national university, Ukraine

The paper is fed in a systematic way analysis of historiography of research of the phenomenon of administrative detention in the national administrative and legal doctrine with the analysis of basic scientific research works of representatives of the national scientific branch public sector, their characteristics and the main trends of the research.

Key words: administrative detention, genesis, doctrine, historiography, stages.

В умовах сучасних кардинальних змін державотворчого та правотворчого змісту набувають особливого значення питання перегляду нормативного підґрунтя засобів примусу, їх різновидів, які можуть застосовуватися уповноваженими органами при мінімізації втручання держави у життя приватних осіб. Безперечно підстави для застосування таких заходів повинні бути, їх законодавче підґрунтя повинно бути досконалим із тим, щоб максимально сприяти виконанню завдань і функцій державних органів, забезпечення функціонування держави в цілому, однак і при усуненні передумов для порушень прав особи. І у цьому аспекті правові підстави застосування одного із найпоширеніших у застосуванні державних органів заходів адміністративного припинення було і залишається адміністративне затримання, потенціал якого є комплексним, а процедура застосування достатньо складною. Перегляд постулатів вітчизняної адміністративно-правової доктрини, нормативного підґрунтя моделі взаємовідносин суб'єктів публічної адміністрації та приватних осіб вимагає по-новому подивитися на феномен цього заходу, врахувати позитивний історичний доктринальний досвід з відповідного питання й виокремити конкретні пріоритети його подальшого дослідження, що і є метою статті. У вітчизняному правовому середовищі відповідні питання порушувалися (окремі аспекти при дослідженні більш комплексних питань), однак комплексно історіографія дослідження феномена адміністративного затримання немає, що і залишається істотною прогалиною вітчизняної правової доктрини, яку варто усунути задля створення надійного наукового базису для новітнього нормотворчого процесу.

Варто зазначити, що проблематика адміністративного затримання привернула увагу вчених-адміністративістів у різні історичні періоди, хоча обсяг такої уваги, глибина наукового пошуку були різними, що обумовлювалося станом розвитку адміністративно-правової науки, специфікою нормотворчого, правозастосовного процесів та рядом інших факторів. Визнати відповідні наукові напрацювання комплексними, фундаментальними, навряд чи доцільно, враховуючи те, що вчені-адміністративісти в різні історичні періоди зосереджували свій науковий потенціал на дослідження адміністративного затримання в контексті більш змістовних питань – адміністративного примусу в цілому, заходів адміністративного припинення, або ж акцент робили на особливостях застосування цього заходу у діяльності окремих державних органів, що є характерним для сучасного періоду розвитку вітчизняної адміністративно-правової науки. У той же час наукові напрацювання є, вони слугують основою для сучасних цільових доктринальних правових досліджень проблематики адміністративного затримання, дозволяють простежити генезу доктринального дослідження відповідного питання, виокремити етапи, їх специфіку, а також визначити тенденції наукових пошуків на майбутнє для формування новітнього ґрунтового наукового базису для нормотворчого процесу з метою прийняття досконалого законодавчого підґрунтя використання потенціалу адміністративного затримання.

У процесах відомих вчених-поліцейців та вчених-адміністративістів кінця XIX – початку XX століття адміністративне затримання та його прообраз досліджувався у контексті аналізу державно-правового примусу, примусової діяльності поліції, заходів примусу, що застосовувалися задля забезпечення громадського спокою, громадського порядку. Так, наприклад, Ю. Римаренко, В. Авер'янов, І. Усенко, аналізуючи розвиток наук поліцейського та адміністративного права в нашій державі, зазначають у спільній роботі «Антологія української юридичної думки», що відповідний захід – «адміністративний арешт, який розглядався як особисте затримання, здійснене агентами адміністративної влади, міг бути у вигляді превентивного судового арешту, карального судового арешту і арешту адміністративного у власному розумінні цього слова» [1, 22]. При цьому, незважаючи на використання іншого терміну для визначення цього заходу, мова йде саме про адміністративне затримання як

«адміністративний захід охорони громадського спокою», прояв «нормальних повноважень адміністративної влади», прояв реалізації «негативної функції влади або «поліцейської діяльності адміністрації з метою охорони громадського порядку і спокою шляхом обмеження природної свободи індивідуума примусовими засобами, а не надання послуги» [1, 21-22]. Саме таким був головний вектор наукового дослідження ресурсу адміністративного затримання вченими у вищезазначений історичний період. Так, І. Тарасов у роботі «Очерки науки поліцейського права» у § 40 «Поліцейське особисте затримання» зазначає, що цей захід застосовується у всіх випадках, коли суспільству або індивіду загрожує така небезпека, яка може бути усунена тільки завдяки застосуванню особистого затримання [1, 254]. Цікавим є твердження вченого стосовно доцільності відмежування поліцейського особистого затримання від попереджувального особистого затримання, враховуючи відсутність чіткого нормативно-визначеного їх розподілу, а також запропоновані ним т.з. «перехідні щабелі» між вищезазначеними заходами із акцентом на зв'язок приводу для їх застосування та наявності проступку або злочину. Так, на думку І. Тарасова, метою поліцейського особистого затримання є усунення небезпеки, яка може перебувати у різних ступенях зв'язку із злочином і проступком; приводом для затримання слугує наявність такої небезпеки, а перехідними щабелями між поліцейським особистим та превентивним особистим затриманням є: попереджувально-поліцейське особисте затримання; особисте затримання звинуваченого, якого органи юстиції залишили на свободі; особисте затримання виправданих осіб, якщо виправдання слідувало за недостатністю улік, при цьому підозру не було скасовано; особисте затримання злочинців, які вже відбули своє покарання; особисте затримання в якості поліцейського покарання або розправи [1, 254]. І. Тарасов чітко зазначав у своїх працях, що «попереджувальний арешт застосовується поліцією щодо осіб, які підозрюються у вчиненні злочину чи проступку, поліцейське затримання – це превентивний захід (санкція), спрямована на попередження вчинення протиправного діяння, і не завжди обумовлене проступком. Критерієм застосування поліцією різних заходів є суспільна небезпека злочину чи проступку: якщо шкоду вже завдано, застосовувався арешт, коли ж є загроза її завдання – особисте затримання. Строк останнього визначався часом, необхідним для попередження проступку: максимальна тривалість... законодавством визначена не була» [2, 69]. Незважаючи на те, що в більшості своїй для наукових галузевих праць відповідного історичного періоду характерним було узагальнення дослідження примусових заходів, та описовий характер, у той же час І. Тарасов намагався, і це варто позитивно оцінити, зробити акцент на доцільності чіткого з'ясування і нормативного визначення деяких питань, які істотно впливають на ресурс адміністративного затримання. Так, строк, форма, уповноважені суб'єкти, місце тримання, процедурні аспекти і відповідальність сторін – перелік важливих питань, вирішення яких обумовлює реальність, ефективність застосування адміністративного затримання. При цьому, як слушно зазначає вчений, право поліції щодо застосування відповідного заходу повинно кореспондуватися «право потерпілих на судове переслідування за зловживання вищезазначеним правом» [1, 256-257]. За потерпілим повинно зберігатися право безпосереднього звернення до суду за захистом свого права (т.з. судово-позовна відповідальність), а не право на скаргу, коли потерпілий істотно обмежений у захисті свого права [1, 258].

Значну увагу дослідженню різновидів примусових заходів приділив В. Гессен, який також виокремлював поліцейське затримання (поліцейський арешт) і вважав його превентивно-примусовим заходом, який застосовувався у випадку відсутності правопорушення, або в тому разі, коли питання про наявність проступку вирішувалася пізніше в особливому порядку [3, 222-223]. Окрім відмежування поліцейського затримання від судового або карального, В. Гесен, як слушно зазначає І. Гриценко у своїй роботі «Становлення і розвиток наукових поглядів на основні інститути вітчизняного адміністративного права», виокремив характерні риси відповідного затримання, серед яких: «право на застосування було природно необхідним повноваженням поліцейських органів, оскільки без нього вони не змогли б виконувати свої завдання, пов'язані із охороною громадського порядку та спокою; поліцейський арешт, будучи спрямованим головним чином на попередження та припинення правопорушень, має бути обов'язково короткостроковим» [3, 223-224]. При цьому В. Гессен мінімум уваги приділяє правовим підставам адміністративного затримання, фрагментарності їх фіксації. Натомість В. Івановський особливо наголошував на тому, що відповідний захід застосовується для попередження можливої небезпеки, отже відносини, що виникають, передбачають певне «урівнення інтересів громадян і держави, тобто тих, хто застосовує, і тих, щодо кого таке застосування здійснюється, а відповідно переслідується досягнення двох цілей – «попередження

небезпеки та не порушення прав приватних осіб» [3, 223]. За словами В. Івановського, у законодавстві передбачається, в основному, досягнення першої мети, відсутні законодавчо визначені засади застосування відповідного заходу – підстави, форми, умови. У наявності лише вказівки на окремі випадки, в яких поліція має право піддавати арешту з метою попередження та припинення злочинів та інших небезпек» [3, 223]. І. Гриценко, із посиланням на роботи В. Івановського, зазначає про те, що, згідно із діючим на той час законодавством, поліція «повинна заарештовувати жебраків, осіб, що здійснювали опір законним вимогам поліції, п'яних, осіб, що порушували громадську тишу, завдавали побоїв, осіб, що мали при собі клунки, чемодани, за умови, що поліція підозрює їх у крадіжці, осіб, які не мали виду на проживання, тощо...» [3, 223]. В. Івановський обґрунтовував доцільність формування правової бази для застосування примусових заходів, у т.ч. й «поліцейських», спрямованих на забезпечення державної і громадської безпеки [2, 78-79].

І. Андрєєвський розглядав особисте затримання як захід припинення, що пов'язаний із застосуванням заходів фізичного та морального впливу, обмеженням прав особи [2, 80-81]. Більш детально на аналізі ресурсу адміністративного затримання (його прообразу) із характеристикою положень законодавства, яке визначає його засади, а в деяких випадках і практики його застосування, зупинився В. Кобалевський. При цьому вчений пропонував розглядати цей захід як прояв безпосереднього адміністративного примусу, спрямованого проти особи, що застосовується «адміністрацією (поліцією) для виконання покладених на неї завдань» [3, 232]. Адміністративне затримання (вчений іменує його також як адміністративний арешт) [1, 559] розглядає як захід примусового адміністративного впливу, примусового вторгнення «у сферу особистої недоторканності громадянина в інтересах збереження громадського порядку і спокою» [1, 559], якщо жодних інших способів адміністрація не може вжити. При цьому В. Кобалевський чітко зазначає, що застосування цього заходу переслідує самостійні завдання адміністрації: інколи затримання може перерости в арешт превентивно-судовий (у випадку порушення кримінального переслідування), інколи мета збереження громадського порядку і спокою є остаточною [1, 559-560]. Серед типових прикладів адміністративного затримання у прямому значенні його пропонуються: арешт п'яного на вулиці, вуличне затримання душевнохворої особи, арешт громадянина, що порушує громадський порядок і спокій дракою або іншими діями. Дуже слушно В. Кобалевський робить уточнення, що цей захід позбавлений будь-якого карального характеру, отже обмежений і строками [1, 560]. Стосовно останньої ознаки цілком є логічними обґрунтування законодавчої її регламентації. Так, якими б законними не були підстави для адміністративного особистого затримання, воно не може тривати більше 24 годин без наказу судової влади... Якщо має місце арешт превентивно-судовий, вона повинна протягом зазначеного строку доставити затриману особу до суду, якщо ж арешт... адміністративний, затримана особа має бути звільнена не пізніше, ніж до закінчення зазначеного строку [1, 560]. Вчений звертає увагу на всі наявні різновиди заходи, детальну регламентацію у законодавстві засад превентивно-судового різновиду і фрагментарну безпосередньо поліцейського (адміністративного). На підтвердження цього положення наводить аналіз положень Інструкції для працівників міліції, затвердженої Начальником Міліції УРСР від 10.10.1922 року, а саме: з метою охорони порядку, тиші, спокою кожен міліціонер зобов'язаний негайно затримати і направити в район: п'яниць, які йдуть похитуючись, падаючи або ж поводяться неповажно і тим самим порушують громадський порядок; жінок, що звертають на себе увагу сторонніх, поводяться нахабно і ганебно; жебраків та інвалідів, що просять милостиню, особливих дітей ...захід не передбачає утримання особи під вартою і хоча у законі немає вказівки щодо тривалості особистого затримання в адміністративному порядку, однак, із порівняння цього заходу із превентивно-судовим різновидом, варто зробити висновок, що тривалість його у будь-якому випадку не може перевищувати 24 години, після чого особа, яка затримана, якщо у її діях є склад злочину, повинна бути передана органам судової влади» [1, 561]. Отже, в цілому характерним для наукових праць відповідного періоду було зосередження уваги на феномені адміністративного затримання у аспекті дослідження адміністративного примусу в цілому (перш за все, в діяльності поліції), пошуку критеріїв для класифікаційного розподілу адміністративно-примусових заходів й визначення належності адміністративного затримання до групи т.з. заходів особистісно-превентивного характеру, примусово-припинювального змісту, опису адміністративного затримання як окремого примусового заходу, щоправда при одночасному використанні кількох варіантів для його назви – «поліцейське (адміністративне) затримання, поліцейський (адміністративний) арешт (назви використовуються як синонімічні), із ним погодитися, навряд

чи, доцільно, враховуючи різне змістовне наповнення термінів «затримання», «арешт». У той же час позитивно слід оцінити намагання вчених-адміністративістів обґрунтувати доцільність відмежування адміністративного затримання (його прообразу) від споріднених інститутів, а також ґрунтового підходу до аналізу деяких його ознак (виокремлювання деякі із них, пропонувався їх аналіз) із тим, щоб запропонувати конкретні пропозиції щодо вдосконалення правових засад функціонування інституту в цілому. Саме це наукове підґрунтя було основою для доктринальних галузевих досліджень у подальші роки.

У період т.з. «радянського» дослідження феномена адміністративного затримання намітилася тенденція до єдності доктринальних поглядів щодо віднесення адміністративного затримання (типовим стає використання саме такого терміну) до групи т.з. адміністративно-припинювальних примусових заходів, аналіз його саме в аспекті групового аналізу примусових заходів. Так, наприклад, О. Якуба чітко зазначає, що адміністративне затримання є заходом припинення, має цілий ряд специфічних властивостей, що й обумовлює доцільність його застосування. Зокрема вчена-адміністративіст акцентує увагу на тому, що застосування цього заходу не передбачає покарання особи, а переслідує загальну мету профілактики правопорушень, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я і безпеки громадян, дотримання нормальних умов діяльності державних органів та громадськості [4, 157-158]. При цьому, на жаль, поза увагою залишаються складові безпосередньої мети застосування заходу. О. Якуба слушно робить акцент на множинність суб'єктів застосування відповідного заходу, спеціалізацію їх діяльності, правові та процесуальні підстави застосування, особливість їх законодавчої регламентації. Дуже схвально слід оцінити критичний підхід вченої до наявності множинності та розмаїття нормативних підстав застосування заходу, їх суперечливий іноді зміст, що істотно ускладнює процес правозастосування. Варто підтримати О. Якубу в тому, що вона виокремлює в якості специфіки складні безпосередні підстави для застосування заходу – різні юридичні факти, у т.ч. й неправомірні (хоча і незавершені) дії особи» [4, 159]. При цьому вона робить безпосередній акцент на тому, що адміністративне затримання може застосовуватися і в разі намагання особи вчинити порушення, пов'язані із порушенням громадського порядку [4, 159]. У той же час визнати дослідження О. Якуби завершеним, комплексним, навряд чи можна. Т. Козирева, Д. Бахрах зосереджують увагу на адміністративному затриманні у розрізі аналізу заходів адміністративного припинення в цілому [5]. М. Єропкін одним із перших звернув увагу на неоднорідність адміністративно-запобіжних заходів, до числа яких раніше відносили й заходи припинення, запропонував у залежності від мети їх застосування виокремлювати заходи адміністративного припинення і при аналізі останніх характеризував адміністративне затримання [6, 60-68]. Відповідний захід розглядає в розрізі класифікації заходів адміністративного примусу і Л. Розін, щоправда він звертає увагу на те, що адміністративне затримання цілком можна вважати заходом припинення, який використовується для припинення правопорушення, а також як захід процесуального примусу, що забезпечує можливість визначення факту правопорушення, встановлення особи правопорушника, збирання всіх необхідних даних про адміністративний проступок і складання відповідних процесуальних документів, а також як захід примусовий, що застосовується з метою припинення правопорушення [7, 183-184; 8, 240-241]. Незважаючи на комплексний характер адміністративного затримання, його багатоеlementний цільовий зміст, усе ж таки варіант Л. Розіна, завдяки відсутності ґрунтового пояснення власної позиції автора, виглядає дещо деталізованим (особливо) в аспекті загальної та конкретної превенції застосування заходу) й не отримав позитивного відгуку у доктрині [8, 241]. В якості класичного заходу адміністративного припинення розглядають відповідний захід автори підручника «Радянське адміністративне право» за загальною редакцією П. Василенкова, щоправда в якості назви використовують спрощений термін «затримання» [9, 167].

Для більшості робіт вчених-адміністративістів все ж таки характерним було зосередження уваги на адміністративному затриманні як на заході адміністративного примусу, зокрема припинення, дублювання базових доктринальних положень щодо його ознак та правових засад застосування із вказівкою статей чинних нормативно-правових аспектів.

Починаючи з 90-х років ХХ століття, спостерігається певне зростання інтересу вчених-адміністративістів до проблематики адміністративного затримання, що можна розцінювати як посилення спеціалізації доктринальних досліджень, в той же час визнати їх комплексними неможна. В основному, намітилися кілька тенденцій наукового аналізу адміністративного затримання: запозичення досвіду попередників й розгляд відповідного заходу як різновиду

заходу адміністративного припинення в аспекті аналізу адміністративного примусу в цілому; зосередження уваги на адміністративному затриманні як різновиді заходу адміністративного припинення, що застосовується в діяльності конкретних державних органів, із акцентом на таку діяльність та її специфіку; фрагментарний аналіз відповідного заходу при висвітленні більш змістовних питань.

Так, наприклад, І. Гриценко, при висвітленні історичних аспектів становлення і розвитку доктринальних поглядів на основні інститути вітчизняного адміністративного права, аналізуючи наукові праці вчених-адміністративістів, присвячені проблематиці адміністративного примусу в цілому, класифікації його заходів, акцент робить і на положеннях, безпосередньо зорієнтованих на аналіз адміністративного затримання. Вчений формулює певні висновки щодо стану дослідження відповідного питання в доктрині у різні історичні періоди [3, 223-225]. Відповідний підхід є характерним і для роботи В. Колпакова, В. Гордєєва, І. Сопілко, А. Огородник, Р. Ватаманюк, Г. Грянка «Адміністративний примус в адміністративній відповідальності». Зокрема, слушним є висновок авторів про те, що для спадщини російських вчених-адміністративістів кінця XIX століття – початку XX століття характерним було віднесення адміністративного затримання до заходів, які поліція застосовувала задля попередження, припинення і розкриття кримінальних злочинів та адміністративних проступків, без відмежування цього заходу від суміжних кримінально-процесуальних аналогів [8, 233-234]. У подальшому генеза доктринальних положень, безпосередньо присвячених адміністративному затриманню, відрізняється посиленням засад спеціалізації, набуттям пріоритетів галузевого доктринального пошуку, щоправда, при загальній переважній фрагментарності уваги щодо комплексного потенціалу самого заходу. Автори вищезазначеного наукового джерела акцент роблять на адміністративне затримання як адміністративно-процесуальний захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Цілком слушними є вказівки щодо того, що взагалі відсутнє легальне визначення цього заходу, у доктрині спостерігається розмаїття формулювань, враховуючи те, що термін вживається для визначення різних заходів примусу [8, 277]. Звертаючи увагу на те, що застосування цього заходу посадовими особами уповноважених державних органів є досить поширеним, у той же час правові засади його застосування, на жаль, є фрагментарними, суперечливими за змістом, без належної фіксації процедурних аспектів (суперечливість положень щодо строків, відсутність вказівки на місце, умови і порядок тримання затриманих осіб, норми харчування та медичного обслуговування, тримання неповнолітніх тощо) [8, 280-281]. Звертає увагу на себе намагання авторів не тільки продублювати чинні положення законодавства, а й зосередження акценту на їх аналізі із урахуванням практики їх застосування. Так, слушними є твердження, із посиланням на праці інших вчених-адміністративістів, про розбіжності у повноваженнях міліції щодо застосування адміністративного затримання, випадки незаконного застосування відповідного заходами працівниками органів внутрішніх справ [8, 281-282]. Позитивного схвалення заслуговують пропозиції авторів щодо потреби внесення змін до чинного законодавства в аспекті вдосконалення засад застосування адміністративного затримання та запозичення позитивного зарубіжного досвіду у відповідній сфері [8, 281-283].

О. Миколенко розглядає адміністративне затримання як засіб забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення й виокремлює його особливості: про нього складається протокол, визначено нормативно строки (строковість), на підставі вчинення певного переліку проступків, застосовується спеціальними суб'єктами [10, 165-169], при цьому вчений пропонує авторську дефініцію заходу [10, 165]. В. Колпаков у своїй роботі «Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право)» дотримується такого ж підходу, щоправда акцентує увагу на особливостях застосування заходу представниками різних державних органів [8, 133-136]. Автори Академічного курсу з адміністративного права України за заг. редакцією О. Бандурки в контексті аналізу адміністративного примусу та його складової – адміністративного припинення – виокремлюють та аналізують адміністративне затримання, при цьому розмежовують його як різновид заходу адміністративного припинення загального призначення, яке не пов'язане із здійсненням провадження у справах про адміністративні правопорушення, і адміністративне затримання як засіб забезпечення такого провадження [11, с. 361, 362-363]. Аналогічного підходу дотримується і Т. Коломоець в Академічному курсі з адміністративного права України [12, 254-255], при цьому перший різновид вона пропонує вважати в якості самостійного (оперативного) заходу адміністративного припинення [12, 254]. Як захід адміністративного припинення адміністративне затримання розглядають Ю. Битяк, В. Зуй,

А. Комзюк [13, 11], хоча в подальших своїх роботах вони поглиблюють науковий пошук й обґрунтовують комплексний характер заходу. В. Доненко акцентує увагу на адміністративному затриманні в аспекті аналізу провадження у справах про порушення Правил дорожнього руху [14, 36-38], Є. Додіна – адміністративної відповідальності у судовому порядку, при цьому наголошує на потребі його відмежування від доставлення порушника [15, 9-11], І.Голосніченко, Н. Золотарьова, Д. Штанько – адміністративної відповідальності у сфері обігу наркотиків, при цьому акцент робить на особливості законодавчого врегулювання цього питання, проблеми у правозастосуванні [16, 79-80]. Т. Коломоєць та С. Ширіна зупиняють свою увагу на адміністративному затриманні як предметі оскарження зацікавленою особою у вищестоящий орган (особі) щодо органу (посадової особи), який застосував ці заходи, прокуророві або до суду [17, 95-96], П. Діхтієвський як елементі механізмі забезпечення особистої безпеки у акцентом уваги на особливості його реалізації [18, с. 119-132, 206, 211], О. Константи́й в аспекті розгляду Адміністративного кодексу 1927 року як джерела адміністративного права України зосереджує увагу на фрагментарній характеристиці глави 1 «Затримання особи» розділу IV «Інші адміністративні примусові заходи» [19, 109], Т. Коломоєць аналізує адміністративне затримання як різновид заходу адміністративного припинення – складової адміністративного примусу у публічному праві України [20] із зосередженням уваги на особливостях регламентації засад застосування цього заходу у різних галузях публічного права України. С. Стеценко зупиняє увагу на заході як загальному заході адміністративного припинення та процесуальному заході адміністративного припинення [21, 185-188]. Такої ж позиції дотримуються і автори Академічного курсу з адміністративного права України за редакцією В. Авер'янова, щоправда перший різновид вони називають оперативним (самостійним) заходом адміністративного припинення [22, 423-426]. О. Остапенко, З. Кісіль, М. Ковалів, Р-В. Кісіль вважають за доцільне характеризувати відповідний захід як захід адміністративного припинення, що застосовується безпосередньо щодо особи правопорушника [23, 219]. Лише як захід адміністративно-процесуального забезпечення адміністративне затримання розглядають С. Ківалов, Л. Біла-Тіунова [24, 74]. Автори Курсу адміністративного права України за ред. В. Коваленко пропонують розмежовувати «затримання осіб, не пов'язане із здійсненням провадження в справах про адміністративні проступки та злочини» [25, 227] (при цьому вживається саме спрощений термін «затримання»), і «адміністративне затримання як захід забезпечення такого провадження» [25, 229]. Як засіб забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення адміністративне затримання розглядають і автора навчального посібника «Адміністративне право. Альбом схем» [26, 76] із поданням основних нормативних положень.

В. Богуцький, В. Мартиновський у роботі «Провадження у справах про адміністративні правопорушення» також зупиняються на адміністративному затриманні як заході забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, при цьому цікавим є те, що вони не тільки дублюють положення чинного законодавства з відповідного питання, а й поглиблюють аналіз його потенціалу – виокремлюють необхідні і додаткові умови застосування, загальну та спеціальну мету, аналізують повноваження суб'єктів застосування й пропонують виокремлювати загальне затримання, метою якого є зупинення правопорушення, коли вичерпані інші заходи впливу, а також для встановлення особи порушника й складання протоколу про адміністративне правопорушення, й спеціальне затримання, яке може тривати довше, може проводитися тільки у випадку вчинення особою суворо зазначеного в законі адміністративного правопорушення [27, 22-25]. Останній різновид затримання пропонується розподіляти на кілька видів в залежності від виду адміністративного правопорушення, яке вчиняється особою, ступеню його суспільної шкідливості, компетенції суб'єктів, уповноважений здійснювати затримання, та процедури затримання [27, 25-26]. Щоправда, автори подають лише виклад нормативних положень із відповідних питань, без акценту на проблеми практики.

Чималу увагу у вітчизняній адміністративній правовій доктрині приділяється питанням адміністративного затримання в діяльності конкретних державних органів (суб'єктів застосування), особливий акцент, і це зрозуміло, діяльності міліції. Так, наприклад, В. Чабан аналізує адміністративне затримання в контексті розгляду актів адміністративного примусу в діяльності міліції України. Пропонуючи перелік таких актів, серед яких і адміністративне затримання як різновид акта адміністративного припинення [28, 73], він надає його видову характеристику як: акту, що безпосередньо спрямовується на особу порушника, має форму матеріально-технічної дії (має вираз у письмовій, усній та конклюдентній формі одночасно, при

поєднанні проявів всіх форм), загальне та спеціальне призначення (в залежності від підстав застосування) [28, 74-76]. Одночасно детально зупиняється на його характеристиці як акту забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, подаючи в основному виклад нормативних положень із фрагментарним акцентом на питання практичної діяльності органів міліції (розбіжності в законодавчому регулюванні процедури застосування, відмежування його від адміністративних стягнень, узагальнень статистичних показників діяльності міліції в окремих областях держави тощо) [28, 87-91]. О. Бандурка в дисертаційному дослідженні «Заходи адміністративного припинення в діяльності міліції» адміністративне затримання розглядає як один із найпоширеніших заходів припинення, що застосовується вищезазначеними органами, із визначенням його місця у класифікаційному розподілі заходів припинення з використанням кількох критеріїв: мети застосування, характеру впливу, форми процесуального вираження, характеру сфери застосування [29, 11]. Особливу увагу О. Бандурка приділяє характеристиці відповідного заходу як заходу забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, зазначаючи, що адміністративне затримання не є в даному випадку самостійним заходом впливу, а є допоміжним, його застосуванням забезпечується створення умов для притягнення порушника до адміністративної (а інколи – і кримінальної) відповідальності. Його застосування можливе лише за умови неефективності застосування інших заходів, з певною метою (встановлення особи, складання протоколу, забезпечення своєчасного розгляду справи тощо), лише в рамках правопорушення, із затриманням строків [29, 13]. Позитивно характеризуючи ґрунтовність дослідження засад і специфіки застосування адміністративного затримання працівниками міліції в роботі О. Бандурки із формулюванням конкретних пропозицій щодо вдосконалення вищезазначених засад, у той же час варто зазначити, що лише діяльність одного уповноваженого суб'єкта застосування аналізується, решта залишається поза увагою. Крім того, положення роботи з плином часу дещо застаріли.

Ґрунтовною можна вважати роботу А. Комзюка «Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації», у якій автор розмежовує адміністративне затримання як самостійний захід адміністративного припинення, не пов'язаний із здійсненням провадження в справах про адміністративні правопорушення, і як захід забезпечення такого провадження [30, с. 142-148, 165-171], наполягаючи на комплексному характері заходу. Так, щодо першого різновиду А. Комзюк слушно зосереджує увагу на невідповідності правових засад його застосування «конституційному регулюванню прав і свобод громадян», потребі виваженого підходу до використання терміну «затримання» при формулюванні суміжних понять, виокремлюючи різновиди такого затримання залежно від осіб, щодо яких воно застосовується, й формулюванням пропозицій нормотворчого змісту [30, 144-148]. Цілком слушним є зауваження вченого стосовно того, що «практично нерегульованою є процедура затримання (крім строків), тим самим права затриманих законодавчо невизначені і негарантовані» [30, 147], що є неприпустимим у правовій демократичній державі. Стосовно другого різновиду, А. Комзюк виокремлює проблемні питання правового регулювання його процедури – щодо термінології (вказівки на особу, щодо якої може здійснюватися затримання, не як на ту, що вчинила проступок, а й підозрюється в цьому), звуженого переліку проступків як підстави (у разі підозри у вчиненні) можливого застосування, неузгодженості положень п.5 ст.11 Закону України «Про міліцію» та ст.262 КпАП України, фрагментарність нормативного визначення мотивів адміністративного затримання тощо [30, 165-171]. Виділяючи ґрунтовність підходу до дослідження феномену адміністративного затримання в роботі А. Комзюка, у той же час не слід забувати його обмеженість тільки правоохоронною діяльністю міліції. Питання застосування адміністративного затримання в діяльності окремих підрозділів органів внутрішніх справ, щоправда без ґрунтового, комплексного аналізу, знайшли своє висвітлення у роботах І. Панова – стосовно діяльності дільничного інспектора міліції (перш за все, в аспекті застосування як заходу забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення) [31, 12], А. Гаркуші – адміністративно-примусової діяльності підрозділів ДАІ (із характеристикою застосування заходу як прояву «процесу реалізації державної влади», що регламентується спеціальними нормативно-правовими актами) [32, 8-9], Д. Голобородько – діяльності органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції [33, 16].

Достатній інтерес представляє робота Н. Галабурда «Діяльність міліції щодо застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення» [34], в якій автор зазначає, що відповідний захід є дуже поширеним у діяльності міліції – застосовується «у

кожному п'ятому випадку притягнення особи до адміністративної відповідальності» [34, 8-9]. Незважаючи на те, що акцент зміщено на адміністративне затримання як захід забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, дисертант у той же час намагається продемонструвати комплексний характер цього заходу. На підставі аналізу наукових, нормативних джерел, опитування працівників міліції автор намагається запропонувати напрямки удосконалення саме процедурного порядку цього заходу – регламентувати строки (пропонується кілька варіантів із особливостями процедури дотримання), повноваження суб'єктів затримання, права особи, яка підлягає затриманню, підстави та порядок звільнення особи [34, 9]. На схвалення заслуговують варіанти доповнень положень чинного законодавства з цього питання, зокрема п.3 ст.11 Закону України «Про міліцію», ст.261 КпАП України, ст.263 КпАП України [34, 16]. Н. Галабурда подає, хоча і дещо фрагментарно, узагальнення зарубіжного досвіду регулювання цього питання з можливим забезпеченням його для України [35, 58-62]. Однак, знову ж таки, при всій позитивній оцінці здобутків Н. Галабурда, питання адміністративного затримання досліджуються у межах більш змістовної проблематики та з акцентом на діяльність міліції. Зарубіжний досвід застосування адміністративного затримання та можливість його застосування для України зацікавив і Т. Весельську [36, 243-250] із акцентом на запровадження в Україні міжнародних стандартів правової регламентації діяльності суб'єктів владних повноважень під час затримання особи [37, 13]. Т. Весельська абсолютно вірно посилену увагу приділяє саме доцільності вдосконалення процедури адміністративного затримання – уніфікації правових засад, зосередження їх в єдиному нормативно-правовому акті, регламентації процесуально-правового статусу затриманої особи (в т.ч. надання їй широкого комплексу прав – права на оскарження відповідного рішення в суді, відшкодування збитків, завданих затриманням на подовжений строк, тощо) [37, 8]. Варто підтримати вчену в тому, що логічним, обґрунтованим і необхідним є запровадження «єдиної для всіх органів, уповноважених здійснювати адміністративне затримання, стандартної процедури затримання» [37, 9]. З'ясування питань оскарження процедури адміністративного затримання в адміністративному судочинстві дозволило Т. Весельській додатково виокремити проблемні аспекти правової регламентації вищезазначеної процедури, а також специфіку такого оскарження, запропонувати пропозиції щодо вдосконалення законодавчих їх засад [37, 16-17]. Хоча адміністративне затримання у роботі Т. Весельської і не пов'язане із діяльністю конкретного державного органу, у той же час характерним є все ж таки дещо звужений підхід до наукового аналізу – одночасно із дослідженням адміністративних процедур огляду, вилучення та їх оскарження в адміністративному порядку.

Слід наголосити, що в аспекті адаптації вітчизняного законодавства, у т.ч. і щодо засад адміністративного затримання, до європейських аналогів, наближення до відповідних стандартів, реформування правових засад діяльності державних органів, їх відносин із приватними особами питання вивчення зарубіжного досвіду правового врегулювання відносин, у т.ч. в аспекті визначення засад адміністративного затримання, набувають неабиякого значення. Вчені-юристи, в т.ч. адміністративісти, приділяють увагу відповідному питанню й пропонують шляхи запозичення передового позитивного досвіду. Так, наприклад, О. Проневич, аналізуючи досвід Німеччини, Польщі, зазначає, що і для цих країн характерним є застосування в діяльності поліції адміністративного затримання як «заходу безпосереднього примусу з крайньою формою легального державного примусу невідкладної дії при здійсненні управлінського акту» [38, 21], із детальним нормативним регулюванням його засад, у випадках, коли вжиття інших заходів у певних ситуаціях не передбачено, якщо попередньо вжиті заходи виявилися неефективними [38, 21]. Т. Коломоець у роботі «Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації» зазначає, що у США, Канаді, Франції, Італії взагалі відсутній інститут адміністративного затримання [39, 22]. В той же час як В. Заросило зазначає, що дійсно в США, Канаді та Великобританії будь-яке затримання громадянина поліцією є арештом, а не адміністративним затриманням. Поняття адміністративного затримання в практиці роботи поліції відсутнє [40, 8], хоча у Франції воно є і поділяється на попереднє затримання та арешт. Перше не повинно перевищувати 24 години, після чого особу слід доставити до суду, який вирішує всі подальші питання [40, 8].

Суб'єктами застосування, хоча і у меншій мірі, є й інші державні органи, що й обумовлює зацікавленість у науковому середовищі питаннями застосування адміністративного затримання у діяльності інших органів. Так, наприклад, О. Константа зупиняється на аналізі особливостей

застосування адміністративного затримання митними органами [19, 12], Т. Коломоєць – на адміністративному затриманні як прояві адміністративного припинення у митному праві України як складовій публічного права України [39, 25] із розподілом його на самостійний захід припинення та захід забезпечення провадження у справах про правопорушення. В. Столбовий акцент робить на особливостях застосування адміністративного затримання в аспекті регулювання зовнішньої міграції й особливостей застосування цього заходу у діяльності органів Державної прикордонної служби України [41, с. 10, 16], а О. Чайкіна – застосування заходу у сфері державної безпеки із акцентом уваги на особливості такого застосування різними державними органами й специфіку процедури самого застосування. При цьому вчена пропонує виокремлювати в якості різновиду «провадження, пов'язане з оскарженням застосування заходів адміністративного примусу і впливу» (в т.ч. й затримання) [42, 10].

Отже, незважаючи на наявність певної кількості наукових праць, у яких у тій чи іншій мірі досліджуються питання адміністративного затримання, слід констатувати, що і до цього часу комплексних монографічних досліджень, безпосередньо присвячених адміністративному затриманню і з ґрунтовним аналізом його потенціалу, немає, що є істотною прогалиною вітчизняної адміністративно-правової науки, яку варто усунути в аспекті формування новітнього наукового базису для вітчизняного нормотворчого процесу, зорієнтованого на розробку досконалого ефективного в застосуванні законодавства, яке б регламентувало засади застосування адміністративного затримання. При цьому формування такого базису повинно відбуватися з урахуванням кардинальних змін у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині, зміни сутності адміністративного права, його призначення, «людино центристської» ідеології, орієнтації на максимальну реалізацію прав, свобод приватних осіб та їх захист у відносинах із суб'єктами публічної адміністрації, у т.ч. і щодо застосування адміністративного затримання. Окрім того, слід пам'ятати, що до уваги потрібно брати позитивний зарубіжний досвід наукового дослідження і правового регулювання використання потенціалу адміністративного затримання, пріоритети вітчизняної нормотворчої політики, в т.ч. й щодо наближення вітчизняного законодавства за змістовним наповненням до європейських аналогів, тим більше, що адміністративне затримання передбачає певне обмеження прав, свобод, законних інтересів приватних осіб, що, у свою чергу, вимагає детальної нормативної регламентації як виняткового заходу. Саме тому, при формуванні оновленого наукового базису з проблематики феномена адміністративного затримання варто враховувати попередні здобутки вітчизняної правової науки, потреби сучасної адміністративно-правової науки, правозастосування, позитивний досвід зарубіжної адміністративно-правової доктрини із тим, щоб уникнути помилок й врахувати позитив, виокремити тенденції й сприяти їх збереженню із своєчасним корегуванням у залежності від вимог реального часу.

Узагальнений аналіз історіографії дослідження феномену адміністративного затримання у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині свідчить про те, що, незважаючи на наявність значної кількості різноманітних наукових робіт, автори яких у тій чи іншій мірі досліджують відповідну проблематику, визнати стан дослідження питання в цілому ґрунтовним неможна. До цього часу комплексних ґрунтовних монографічних праць немає. Увага вчених, в основному, приділялася адміністративному затриманню або ж в аспекті дослідження адміністративного примусу в цілому, або ж засадам його застосування в діяльності окремих уповноважених органів. Умовно можна виділити кілька етапів доктринального дослідження цього заходу у вітчизняній адміністративно-правовій науці: перший (кінець XIX – початок XX століть) у працях вчених-політеїстів та вчених-адміністративістів (наприклад, І. Тарасова, В. Івановського, В. Гессена, І. Андреевського тощо) адміністративне затримання розглядалося як «адміністративний захід охорони громадського спокою», «нормальний прояв повноважень адміністративної влади», при цьому для цього періоду не характерним було використання у працях терміну «адміністративне затримання», замість нього активно вживалися «адміністративний арешт», «особистий арешт», «особисте затримання», «попереджувальне особисте затримання» як синонімічні поняття. Вчені-юристи намагалися, хоча і фрагментарно, дослідити мету заходу, відмежувати його від суміжних правових понять (судового, карального арешту тощо), деякі ознаки (наприклад, строковість) й порушити питання про доцільність врегулювання статусу особи, щодо якої такий захід застосовується. У той же час надійного ґрунтового наукового базису з відповідного питання у цей період сформовано не було. Другий етап (20-30-ті роки XX ст. – 90 рр. XX ст.) із внутрішнім умовним поділом цього періоду на кілька підетапів з урахуванням специфіки розвитку

вітчизняної адміністративно-правової доктрини (від повної заборони і до поступового відродження, розвитку із пануванням пріоритетів розвитку правової доктрини в цілому), для якого характерним було розгляд адміністративного затримання (використовувався саме цей термін) як різновид заходів адміністративного припинення – складової адміністративного примусу, дублювання у наукових джерелах нормативних положень, які визначають засади застосування відповідного заходу, інколи критичний аналіз (наприклад, роботи О. Якуби, М. Єропкина, Л. Ковалю тощо) деяких ознак заходу (наприклад, множинність та розмаїття нормативних засад, суперечливість їх змісту), при загальній відсутності ґрунтовних спеціалізованих доктринальних праць із цього питання.

Третій етап (з кінця 90-х рр. ХХ ст. і до цього часу із умовним поділом на кілька етапів – до і після початку ХХІ століття) із певною активізацією наукового пошуку, спеціалізацією галузевих доктринальних досліджень, в т.ч. і щодо відповідного питання, однак при відсутності комплексних монографічних наукових праць, безпосередньо присвячених адміністративному затриманню. В основному, вчені-адміністративісти акцентували свою увагу на адміністративному затриманні при дослідженні адміністративного примусу в цілому (наприклад, роботи В. Колпакова, В. Гордєєва, Т. Коломоєць, П. Діхтєвського, О. Миколенка, Є. Додіної тощо), або ж особливостей застосування цього заходу у діяльності певних державних органів, знову ж таки в аспекті аналізу більш змістовної проблематики (наприклад, праці О. Бандурки, А. Комзюка, В. Столбового, А. Гаркуши, Н. Галабурда, Т. Весельської та ін.), або ж специфіки прояву цього заходу при застосуванні у певній сфері відносин (наприклад, роботи О. Чайкіної, В. Столбового тощо). Дослідження відповідного періоду характеризується вже не тільки дублюванням домінуючих доктринальних положень, положень нормативно-правових актів, які визначають засади застосування відповідного заходу, а й намаганням вчених-адміністративістів критично проаналізувати практику застосування останнього (хоча і дещо фрагментарно), дослідити зарубіжний досвід з відповідного питання (наприклад, праці В. Заросила, Т. Весельської тощо), запропонувати певні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює відповідні відносини. Все це свідчить про стійку тенденцію у вітчизняній адміністративно-правовій науці до спеціалізації відповідних тематичних досліджень, поглиблення наукового пошуку феномена адміністративного затримання, що варто зберегти і надалі, надати їм характеру комплексних досліджень, що сприятиме формуванню новітнього наукового базису, який буде слугувати підґрунтям для новітнього вітчизняного нормотворчого процесу, спрямованого на вдосконалення засад ефективного використання потенціалу адміністративного затримання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія української юридичної думки. В 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. Том 5: Поліцейське та адміністративне право (упорядники: Ю.І. Римаренко, В.Б. Авер'янов, І.Б. Усенко; відпов. редактори Ю.І. Римаренко, В.Б. Авер'янов. – К.: Видавничий дім «Юридична книга», 2003. – 600 с.
2. Агапов А.Б. Административная ответственность: учебник / Андрей Борисович Агапов. – М.: Статут, 2000. – 251 с.
3. Грищенко І.С. Становлення і розвиток наукових поглядів на основні інститути вітчизняного адміністративного права: монографія / Іван Сергійович Грищенко. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – 335 с.
4. Якуба О.М. Советское административное право. Общая часть: учебник / Ольга Мироновна Якуба. – К.: Вища школа, 1975. – 231 с.
5. Козырева Т.И. Административное принуждение и его виды: монография / Т.И. Козырева. – М.: Юрид. лит., 1975. – 189 с.; Бахрах Д.Н. Административное принуждение в СССР, его виды и основные тенденции развития: автореф. дисс. на соиск. учен. степени д.ю.н. / Д.Н. Бахрах. – М., 1972. – 39 с.
6. Еропкин М.И. О классификации мер административного принуждения / М.И. Еропкин // Вопросы административного права на современном этапе. – М.: Госюриздат, 1963. – С. 60-68.
7. Розин Л.М. Проблемы классификации мер административного принуждения / Л.М. Розин // Управление и право. – 1982. – Вып. 7. – С. 182-186.

8. Колпаков В.К. Процесуальний примус в адміністративній відповідальності: монографія / В.К. Колпаков, В.В. Гордєєв, І.М. Сопілко та ін. – Харків: Харків юридичний, 2011. – 416 с.
9. Советское административное право: учебник / под ред. П.Т. Василенкова. – М.: Юрид. лит., 1981. – 464 с.
10. Миколенко А.И. Административный процесс и административная ответственность в Украине: учебное пособие / А.И. Миколенко. – Х.: «Одиссей», 2004. – 272 с.
11. Адміністративне право України. Загальна частина. Академічний курс: [підручн.] / за заг. ред. О.М. Бандурки. – Х.: Золота миля, 2011. – 584 с.
12. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т.О. Коломоєць. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
13. Битяк Ю.П. Переконавання і примус у державному управлінні. Адміністративна відповідальність: конспект лекцій / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй, А.Т. Комзюк. – Харків: Укр. юрид. академія, 1994. – 44 с.
14. Доненко В.В. Провадження у справах про порушення Правил дорожнього руху: запитання та відповіді: навчально-практичний посібник / В.В. Доненко. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський юридичний інститут МВС України, 1999. – 100 с.
15. Додіна Є.Є. Адміністративна відповідальність у судовому порядку: навчально-методичний посібник / Є.Є. Додіна. – Одеса: Юридична література, 2007. – 68 с.
16. Адміністративна відповідальність (загальні положення та правопорушення у сфері обігу наркотиків): навч. посібник / за заг. ред. І.П. Голосниченко. – К.: КІВС, 2003. – 112 с.
17. Коломоєць Т.О. Судовий розгляд справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з безпекою дорожнього руху: монографія / Т.О. Коломоєць, С.А. Ширіна. – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. – 290 с.
18. Дихтиевский П.В. Административно-правовое принуждение в механизме обеспечения личной безопасности: монография / П.В. Дихтиевский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2004. – 256 с.
19. Константин О.В. Джерела адміністративного права України: монографія / О.В. Константин. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2005. – 120 с.
20. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Т.О. Коломоєць; Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2005. – 44 с.
21. Стеценко С.Г. Адміністративне право України: навч. посіб. – Вид. 2-ге [перероб. та доп.] / С.Г. Стеценко. – К.: Атіка, 2009. – 640 с.
22. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2-х т. – Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К.: Юридична думка, 2004. – 584 с.
23. Адміністративне право: навч. посіб. / О.І. Остапенко, З.Р. Кисіль, М.В. Ковалів, І.В. Кисіль. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 536 с.
24. Ківалов С.В. Адміністративне право України: навч.-метод. посіб. / С.В. Ківалов, Л.Р. Біла-Тіунова. – Одеса: Юридична література, 2006. – 488 с.
25. Курс адміністративного права України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко та ін.; за ред. В.В. Коваленка. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 808 с.
26. Адміністративне право. Альбом схем: навч. посіб. / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй, В.М. Гаращук та ін. – Х.: Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2012. – 160 с.
27. Богуцький В.В. Провадження у справах про адміністративні правопорушення: посібник / В.В. Богуцький, В.В. Мартиновський. – Харків: Видавець ФО-П Вапнярчук Н.М., 2009. – 168 с.

28. Чабан В.П. Акти адміністративного примусу в діяльності міліції України: навч. посіб. / В.П. Чабан. – К.: Атіка, 2002. – 144 с.
29. Бандурка О.М. Заходи адміністративного припинення в діяльності міліції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.М. Бандурка; Українська державна юридична академія. – Харків:, 1994. – 16 с.
30. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія / А.Т. Комзюк; за заг. ред. О.М. Бандурки. – Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. Справ, 2002. – 336 с.
31. Панов І.О. Адміністративно-юрисдикційна діяльність дільничного інспектора міліції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І.О. Панов; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2005. – 20 с.
32. Гаркуша А.В. Адміністративно-примусова діяльність підрозділів ДАІ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.В. Гаркуша; Національна академія державної податкової служби України. – Ірпінь, 2004. – 18 с.
33. Голобородько Д.В. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ щодо протидії нелегальній міграції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Д.В. Голобородько; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2009. – 20 с.
34. Галабурда Н.А. Діяльність міліції щодо застосування заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Н.А. Галабурда; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2011. – 20 с.
35. Галабурда Н.А. Підстави та строки адміністративного затримання особи органами внутрішніх справ / Н.А. Галабурда // Право і суспільство: науковий журнал. – 2009. – № 2. – С. 58-62.
36. Весельська Т.Ф. Адміністративне затримання особи: українські реалії та міжнародний досвід / Т.Ф. Весельська // Право України. – 2010. – № 2. – С. 243-250.
37. Весельська Т.Ф. Адміністративні процедури затримання, огляду, вилучення та їх оскарження в адміністративному порядку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Т.Ф. Весельська; Національна академія внутрішніх справ. – К., 2010. – 19 с.
38. Проневич О.С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.С. Проневич; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2011. – 36 с.
39. Коломоець Т.О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Т.О. Коломоець; Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2005. – 44 с.
40. Заросило В.О. Порівняльний аналіз адміністративної діяльності міліції України та поліції зарубіжних країн (Великобританії, США, Канади та Франції): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.О. Заросило; Національна академія внутрішніх справ. – К., 2002. – 19 с.

41. Столбовой В.М. Регулювання зовнішньої міграції адміністративно-примусовими методами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.М. Столбовой; Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2007. – 20 с.
42. Чайкіна О.В. Особливості застосування заходів адміністративного примусу у сфері державної безпеки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.ю.н.: спец. 12.00.07 «Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.В. Чайкіна; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2011. – 18 с.

УДК 347.73

ФУНКЦІЇ ПОДАТКОВИХ АГЕНТІВ ПРИ СПЛАТІ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Стріяшко Г.М., викладач

Національний університет державної податкової служби України

У даній статті розглядаються функції податкового агента при нарахуванні, утриманні та перерахуванні податку на додану вартість за нині діючим податковим законодавством.

Ключові слова: податкові агенти, податок на додану вартість, податкове законодавство, функції, Податковий кодекс України.

Стрияшко Г.Н. ФУНКЦИИ НАЛОГОВЫХ АГЕНТОВ ПРИ УПЛАТЕ НАЛОГА НА ДОБАВЛЕННУЮ СТОИМОСТЬ / Национальный университет государственной налоговой службы Украины, Украина

В данной статье рассматриваются функции налогового агента при начислении, удержании и перечислении налога на добавленную стоимость по действующему налоговому законодательству.

Ключевые слова: налоговые агенты, налог на добавленную стоимость, налоговое законодательство, функции, Налоговый кодекс Украины.

Striyashko G.N. FUNCTIONS OF TAX AGENTS FOR THE PAYMENT OF VALUE ADDED TAX / National university of government tax service of Ukraine, Ukraine

Of the article is examined right and duties payer of tax as a tax agent at an extra charge, maintenance and enumeration of tax on a value added on a presently current tax legislation.

Key words: tax agents, value added tax, tax laws, functions, the Tax Code of Ukraine.

Однією з істотних новацій податкового законодавства стала поява інституту податкових агентів. Згадування про них міститься в різних нормативно-правових актах. Зокрема визначення податкових агентів містилося в п.6.5 і п.10.1 Закону України «Про податок на додану вартість» [1], п.1.15 Закону України «Про податок з доходів фізичних осіб» [2], ст.1 Декрету КМУ «Про акцизний збір» [3] та міститься в ст.18 чинного Податкового кодексу України [4].

Аналізуючи поняття податкового агента, можна стверджувати, що він виконує роль посередника між державою та платником податку, є представником обох сторін у податкових правовідносинах.

Податкове законодавство України передбачає сплату податку не тільки самостійно платником податків, але й шляхом утримання податку з джерела виплати, особою, що нараховує (виплачує, надає) платникові податків дохід або кошти, тобто, від імені платника податків податок може бути сплачений – податковим агентом, якщо при цьому дотримується правило податкових застережень. До того ж податковими агентами є особи, на яких відповідно до закону покладений обов'язок розраховувати, утримувати й перераховувати в бюджет податок із доходів, ПДВ тощо, виплачуваних цими особами платникам податків (наприклад, підприємства, що виплачують заробітну плату працівникам, утримують податок на репатріацію).

Тому податковим агентом визнається особа, на яку Податковим кодексом України покладається обов'язок з обчислення, утримання з доходів, що нараховуються (виплачуються,